

EVANGELIUM O OSPRAVEDLNĚNÍ

Eberhard Jüngel: Das Evangelium von der Rechtfertigung des Gottlosen als Zentrum des christlichen Glaubens (Eine theologische Studie in ökumenischer Absicht) 3. opravené vydání, Mohr Siebeck, Tübingen 1999, 244 s., cena 29 DM.

Během jednoho roku (1. vydání 1998) vyšlo již 3. vydání Jüngelovy knihy o ospravedlnění. Podtitul knihy ukazuje na ekumenický úmysl, se kterým byla napsána. Autor jej deklaruje v souvislosti s diskusí o „Společném prohlášení k učení o ospravedlnění“, na které se opakovaně podílel (Zejména v těchto studiích: „Um Gottes willen – Klarheit!“ – ZThK 94(1997), s. 394–406; „Amica exegesis einer römischen Note“ – ZThK 95, Beiheft 10 (1998), s. 252–279). Záměrem bylo dát vyniknout evangelickému pojetí ospravedlnění, a tak napomoci vzájemnému porozumění. Jüngel se totiž domnívá, že když budeme na obou stranách „v nejlepším slova smyslu ‚evangelizovat‘, potom budeme také na obou stranách v nejlepším slova smyslu ‚katalizovat‘“ (s. XV). Tato kniha má prohloubit naše sebepochopení jako evangelických křesťanů.

Proto je podle autora určena především pro faráře, učitele náboženství a vůbec pro křesťany-laiky s teologickými zájmy, tedy ne v první řadě pro teologicko-odborníky (s. XV). To se projevuje nejen v přístupnějším stylu, ale také v širokých souvislostech, ve kterých autor ospravedlnění pojednává – vzhledem k významu ospravedlnění v běžné řeči, v souvislosti s filosofickým pojetím spravedlnosti, pojetím hříchu atd.

Pro přehled můžeme knihu rozdělit na dvě části: v první části se autor zabývá otázkou, v čem spočívá ospravedl-

nění a jaký má význam, v druhé části se polemicky zabývá čtyřmi „vylučujícími částicemi“ (solus Christus, sola gratia, solo verbo, sola fide).

Nejprve nás autor uvádí do učení o ospravedlnění (§ 1) a jeho funkce (§ 2). Ospravedlnění je evangelium ve své nejsilnější zvěstné podobě jako ospravedlnění bezbožného (s. 1). V něm se rozhoduje o vztahu Boha k člověku a o vztahu člověka k Bohu (s. 3). Podle Jüngela vyznání Ježíše Krista, které je centrem křesťanské víry, má v sobě ještě jedno centrum, a to je učení o ospravedlnění (s. 12). Jeho funkcí je zahrotit všechna ostatní učení k Bohu, který „uprostřed smrti vytváří nový život“ (s. 13). Učením o ospravedlnění se mají kriticky poměřovat všechna ostatní učení.

Jednou z klíčových pasáží knihy je pro mne oddíl, kde se Jüngel vyrovnává s pozicí svého učitele K. Bartha (Karl Barth, Kirchliche Dogmatik IV,1, s. 573 až 589). Podle Bartha „článkem, s kterým stojí a padá církev“ není článek o ospravedlnění, ale jeho základ, vyznání Ježíše Krista. Barth pro to má dva argumenty, které Jüngel právem považuje za nedostatečné: 1. exegetický odkaz (učení o ospravedlnění je zastoupeno výhradně v pavlovských spisech) a 2. církevně-historický odkaz (učení o ospravedlnění vyjadřuje pouze jeden aspekt vykoupení a je živé jen v západním křesťanstvu). Barthovo pojetí však spočívá v tom, že ospravedlnění a po-

svěcení staví vedle sebe jako dvě paralelní vyjádření významu díla Ježíše Krista. Proto nemůže mít ospravedlnění zásadní prioritu, ačkoliv má i podle Bartha mimořádný význam. Jüngel snižuje Barthovu argumentaci na rovinu všeobecného varování před přeceněním jednoho aspektu v teologii (s. 20).

Na pozadí filosofického a starozákonně-židovského pojetí spravedlnosti (§ 3) ukazuje autor zvláštnosti pavlovského chápání. Bůh prokazuje svou spravedlnost právě tehdy, když ospravedlňuje. Hřích (§4) definuje autor teologicky tak, že vyrůstá z převráceného vztahu k Bohu. Zlo je popřením Božího dobrého díla, proto nemá žádnou substanci, žádnou podstatu, jen napadá, ruší a popírá dobré od Boha. Hřích se podle Jüngela svou povahou „brání pojmenování“. Jen Boží Slovo člověku odhaluje, co je hřích.

Celou druhou část knihy (§ 5, s. 126 až 220) tvoří výklad čtyř vylučujících částic. V nich se projevuje polemický charakter ospravedlnění. Učení o ospravedlnění je „bojové učení“ (s. 41), protože celou teologii osvětluje pod zorným úhlem Božího právního sporu, ve kterém se jedná o Boží spravedlnost a současně o důstojnost člověka. Spor s katolickým učením o ospravedlnění se podle Jüngela týkal způsobu, jak je člověk vyloučen a opět zahrnut do dění spásy. Kriteria v tomto sporu jsou ty čtyři vylučující částice. Každá další vylučující částice vždy upřesňuje předcházející. Nejmenší spory se vedou o ‚solutus Christus‘, největší o ‚sola fide‘.

Biblické pojetí milosti (milost jako akt Božího milosrdenství) staví Jüngel proti katolickému pojetí. Na s. 156–169 se Jüngel vyrovnává s pojetím milosti na tridentském koncilu. Zdůrazňuje, že

hříšník se na své ospravedlnění nemůže ani připravit, ani se na něm aktivně podílet. Jestliže platí milost, potom nemůžou platit také skutky, buďto je člověk posouzen podle skutků, nebo podle milosti. Kritizuje rozlišování a dělení jedné Boží milosti. Dále vznáší pochyby i nad katolickým pojetím, že skrze milost (předcházející) člověk přijímá milost (ospravedlňující), protože toto pojetí podle Jüngela předpokládá, že člověk neztratil zcela svobodnou vůli, že milost na ni navazuje. „Sola fide“ upřesňuje, jak se člověk může podílet na vlastní spáse – jen jako věřící. Víra však nevytváří ospravedlnění, nýbrž přijímá ho od Boha.

Jüngelova kniha je dobře napsaná, se smyslem pro přesné vyjádření a hru pojmů. Je z ní patrná autorova znalost filosofické i krásné literatury. Nevyhýbá se tématům a obdobím církevních dějin, která jsou většinou v souvislosti s učením o ospravedlnění opomíjena. Důkladně se Jüngel vyrovnává s Lutherovou teologií (zejména v druhé části). Např. v pojetí hříchu je znát vliv K. Bartha. Učení o ospravedlnění pojednává v širokých souvislostech. Autorovi se povedlo přiblížit dnešnímu člověku, co je ospravedlnění a jaké pojetí člověka z něj vyplývá.

Na závěr je však třeba se ještě zastavit nad ekumenickým rozměrem knihy (viz podtitul). Nevytýkám autorovi, že podle něj teologie (narozdíl od církevního vedení) nedělá kompromisy. Sdílím i jeho skepsi vůči ekumenické teologii, která si vyžaduje zvláštní ekumenickou hermeneutiku (s. XV). Nepovažují však (v kontextu diskuse o „Společném prohlášení“) za ekumenickou tu práci, která se zabývá pouze prohloubením vlastní tradice. Evangelická teo-

logie se podle Jüngela nemá zabývat tím, jak lze interpretovat či revidovat rozhodnutí učitelského úřadu, jejím úkolem je „jen klást otázky a formulovat přání a vznášet požadavky“ na katolickou teologii (s. 127). Jüngelovi vytýkám, že nemá dostatečný zájem o současnou katolickou teologii. To se projevuje na-

příklad v tom, že nedůvěřuje novému katolickému výkladu dogmat (např. O. H. Pesche). Jsem naproti tomu přesvědčen, že dialog s katolickou teologií přispívá nejen k poznání cizího stanoviska, ale i k hlubšímu sebezochopení evangelického křesťana.

Filip Susa

O NEUCHOPITELNOSTI DEUTERONOMISTŮ

Scheuring, L. S. a S. L. McKenzie (Ed.) (1999). Those Elusive Deuteronomists: The Phenomenon of Pan-Deuteronomism. Číslo 268 in Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series. Sheffield: Sheffield Academic Press. ISBN 1-84127-010-5. 288 stran.

Editoři tohoto sborníku a autoři příspěvků chtějí reagovat „na šířící se epidemii pandeuteronomismu“ (str. 13), tedy snahu vidět téměř ve všech knihách Tenaku působení tzv. deuteronomistické redakce. Nejedná se o reakci nijak spontánní – dva z příspěvků byly publikovány již dříve,¹ devět z jedenácti zbývajících příspěvků zaznělo na setkání Society of Biblical Literature roku 1996 (v rámci Deuteronomistic History Section). Jen zbývající dva příspěvky (Robert R. Wilson a Ehud Ben Zvi) jakož i vklad editorů sborníku vznikly přímo pro tento sborník.

První část (Richard Coggins, Norbert F. Lohfink a Robert R. Wilson) je věnována problému pandeuteronomismu jako takovému, od otázek termi-

nologie (termíny Deuteronomium, deuteronomický, deuteronomistický a jejich obsah), přes otázky literární (podle jakých kritérií by měl daný text být považován za deuteronomistický) až po otázky historické (zda v dějinách Izraele existovalo jakési deuteronomistické hnutí). Ve druhé části se pak věnuje pozornost hlavním oddílům Tenaku z hlediska případného vlivu deuteronomisty (deuteronomistů) na jejich vznik (J. Blenkinsopp: Genesis-Numeri, A. G. Auld: Přední proroci, R. A. Kugler: Zadní proroci a J. L. Crenshaw: Spisy). Třetí část tvoří jednotlivé studie, většinou na téma konkrétní text (biblická kniha) a jeho případná deuteronomistická redakce – z hlediska statistiky zde převažují příspěvky týkající se Zadních pro-

¹ Coggins R., „What does ‘Deuteronomistic’ mean?“, in: Davies Jon, G. Harvey a W. G. E. Watson (Ed.) (1995). Words Remembered, Texts Renewed: Essays in Honour of John F. A. Sawyer. Číslo 195 in JSOTSup. Sheffield: Sheffield Academic Press, str. 135–148. Lohfinkův příspěvek je překlad kratší, francouzské verze původního článku „Gab es eine deuteronomistische Bewegung?“ in Gross, W. (Ed.) (1995). Jeremia und die „deuteronomistische Bewegung“ BBB, 98. Weinheim: Beltz Athenäum, str. 41–63.